

Planter på gravstedet

Af Gunver Vestergaard

En artikel om gravstedernes beplantning må nødvendigvis blive generaliserende, der er jo et uendeligt antal. Men talrige besøg på landsbykirkegården landet over giver dog et vist overblik, ikke mindst fordi der har været en tendens til ensretning på landsplan - også på planteområdet.

“Vi ville jo gerne have, at det skulle blive rigtig pænt” sagde et af de fremmødte menighedsrådsmedlemmer og kiggede lidt bedrøvet på det velpassede gravsted. Vi var færdige med det egentlige møde på kirkegården, og der var nu behov for en lidt mere privat rådgivning. Gravstedet var synligt af stor værdi for familien, og der skulle derfor ikke spares på anlægget, men den engang så fine lille blågran dækkede nu 10 år efter plantningen det meste af gravstedet og den pæne gravsten. På planteskolen blev der ellers fortalt, at blågranen var velegnet til et gravsted - men dette gravsted var så ikke egnet til blågran; der måtte mindst et grosserer-familiegravsted til.

Det er ikke alle stedsegrønne, der passer til gravstedet.

Det var en rigtig ærgerlig oplevelse. Ærgerlig fordi rådgivningen havde været for dårlig, ærgerlig fordi man kunne få en fornemmelse af en udnyttelse af gravstedsejerens uvidenhed på området, og ærgerlig fordi gravstedsejeren stod så uvant og uforberedt overfor dette at have et gravsted - havde ingen tradition at bygge på. Ser man sig om på kirkegården, er valget af den på dette tidspunkt lille blågran jo umiddelbart rigtig. Alle de andre gravsteder har også en eller anden stedsegrøn vækst. Nogle har dog været så heldige at få en plante i dværgform, der ikke udvikler sig til en kæmpedyne, og andre heldige har fået en plante, der modsat blågranen har kunnet beskæres og formes efter omgivelserne. Inspirationen til gravstedets form er så tydeligt de andre gravsteder på kirkegården. Man holder ikke af at give anledning til kritik ved at afvige fra det, der ellers er sædvane på kirkegården. Der er en mere positiv holdning til utraditionelle gravminder - mon ikke de sidste 10 års opmærksomhed over for emnet har været afgørende.

Udbudet af forskelligt formede stedsegrønne er stort på landsbykirkegårde.

Et kort rids af de sidste 100 års udvikling af gravstederne er nyttigt til forståelse for de nuværende gravsteder på landsbykirkegårdene.

Hjemmelavede planter

Inden planteskolerne blev udbredt, måtte man selv lave planterne ud fra det plantemateriale, der var tilgængeligt ofte fra haverne i nabolaget. En praksis der, om end det var utilsigtet, var med til at forstærke kirkegårdens egnspræg.

På mange af de mindre øer kan vi stadigvæk finde rester fra denne tid f.eks. på Lyø kirkegård. Her står så tydeligt de samme stauder på gravstederne som i haverne - hvid nellike, primula, juleroser og bregner, og de samme blomster går igen i buketterne, der bliver lagt på gravene op til week-enden.

Også til udplantning er udvalget præget af de hjemmeformerede pelargonier, fuchsia og have- og knoldbego-

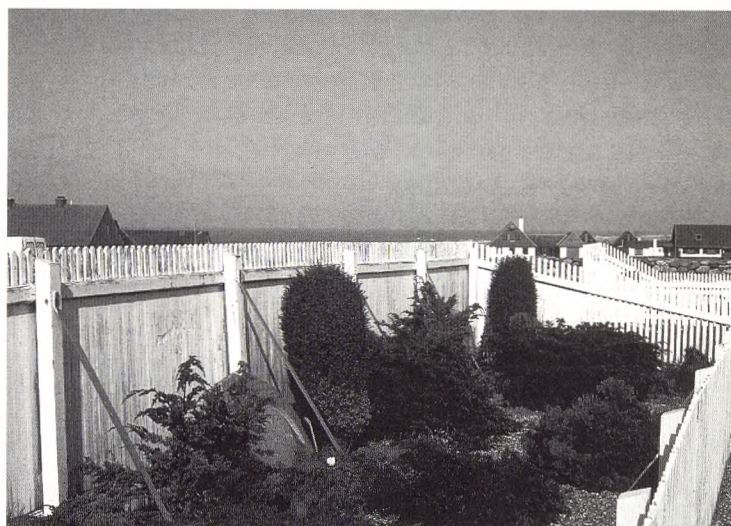
Lyø kirkegård er præget af isolationen. Mange af planterne kommer fra haverne - og omvendt.

nier. Lidt indflydelse er kommet udefra til Lyø, men ikke nok til at overdøve det gamle, traditionelle plantesortiment.

Kirkegården på Lyø er nu fredet.

I dag, hvor der er planteskoler overalt og en livlig udveksling af planter mellem planteskolerne, er egnspræget på kirkegården næsten forsvundet. Selv forskelligheder i jord- og klimaforhold søges udlignet gennem et ensartet planteudbud.

Kun få steder i Danmark er klimaforholdene så ekstreme som ved Vestkysten, men selv her kan der med dekorative hegn gives læ for de stedegrønne.

Haverne og gravstederne

Det er nærliggende at sammenligne udviklingen på gravstederne inden for de sidste knap 100 år med havekulturens udvikling:

Først i 1900-tallet var menigmands have præget af landskabsstilen, om end den var noget af et misfoster for villahaven med dens begrænsede areal. Og bedre blev det ikke, når svungne stier med diffuse bede og belægninger skulle tilpasses familiegravstedet.

Det må have været en lettelse for gravstedsejerne, da stilen forlod den løse landskabelige og gik over til stramme linier til fremme af enkelthedens symmetri. Trædestierne blev nu dækket med grus, og de blev kantet med veltrimmede buksbom. 30-ernes funktionalisme satte også sit præg på gravminderne - især på bykirkegården - på mange landsbykirkegårde gled denne epoke ubemærket forbi.

Den veltrimmede buksbomhæk er med årene blevet til en yppig ramme om gravstedet.

En udvikling til det mere forenklede gravsted kunne måske anes på landsbykirkegården, men det var en langsom udvikling i stor respekt for stedlige traditioner. Som i så mange andre forhold har der uden for byerne været en udbredt skepsis over for nymodens påhit.

Et skred i udviklingen

Med 60-erne blev den harmoniske og stilfærdige udvikling brudt både i haverne og på kirkegårdene. Denne mærkelige periode, der var som et langt opgør med tidligere tiders normer og værdier.

Effektivitet og ensartethed prægede haver og gravsteder i 60-erne.

Havemoden dikterede nu det uforgængelige og det uforanderlige til forebyggelse af overraskelser - både de gode og de dårlige. En puritansk holdning kom til at præge haver og gravsteder, hvor det overkommelige og det maskinklippede blev stilangivende. Stedsegrønt var sagen, de opfyldte drømmen om det statiske anlæg.

Gravstederne, der var dækket med grus og tilplantet med små stedsegrønne, var altid ordentlige at se på og lette at passe med tidens udbud af ukrudtsmidler.

Således fulgtes have- og gravstedskultur ind i 60-erne. Men noget tyder på, at vejene skiltes her. Havernes stedsegrønne er i disse år ved at forsvinde for alvor for at give plads til "levende" planter med løv. Planter der forandrer sig, og planter der mærkes af alder. En havekultur der i høj grad er baseret på væksternes betingelser.

Nutidens gravsted

At kirkegårdene ser ud som grusørkener er gennem årene blevet en slidt kliche, men grusørkener er de stadigvæk. Det umiddelbare indtryk af kirkegårdene er som i 60-erne: grusflader møbleret med alskens former af stedsegrønt.

Men hvorfor har landsbykirkegården forladt dette logiske parallelløb med havekulturen? Hvorfor har ensartetheden så godt fast?

Endnu er kirkegårdene domineret af grus på gravsteder og grus på stierne.

Svaret må ligge både i det, der sker i samfundet i dag og i omlægning af selve kirkegårdsdriften.

1. Familierne er geografisk blevet spredt - har ikke den jævnlige kontakt med gravstedet. Der er heller ingen "svigerdatter", der ved sit gitemål med den ældste søn, forpligter sig til at tage sig af familiegravstedet. Hermed forsvinder efterhånden kirkegårdens store, karaktergivende gravsteder.

De store familiegravsteder er ved at forsvinde.

2. Pasningen af kirkegården er overgået til en professionel, til graveren, og så sker der det, der må ske: den per-

Det kræver en stor indsats at give hvert gravsted en individuel pleje.

sonlige påvirkning af det enkelte gravsted forsvinder, og anonymiteten træder i stedet.

3. Mange års udmagring af kirkegårdsjorden (ingen kompost, ingen gødning og bortkørsel af alle blade) begrænser udvalget af planter til gravstederne og begrænser den frodige vækst.

4. Nye gravstedsformer vinder indpas, men har mange steder endnu ikke fundet en tilpasning på den bestående kirkegård.

5. Stramme og ensidige servitutter gennemføres på bekostning af de bedste stedlige traditioner og vaner.

Hvad sker der nu?

Her slutter udviklingen naturligvis ikke. Der er mange andre end manden med blågranen, der reagerer på fremmedgørelsen og vanernes tyranni.

De små gravsteder kan også blive for små – eller er det ønskerne, der er for store?

Et bud på hvad der vil ske på landsbykirkegårdene de kommende årtier:

De nye gravstedsformer vil i smuk harmoni med omgivelserne komme på plads på kirkegården. Kirkegårdens og dermed gravstedernes beplantning vil langsomt ændre sig til andet end stedsegrønt, og endelig vil græskenen blive erstattet af levende planter.

*Gunver Vestergaard, Rønde.
Landskabsarkitekt, mdl.
kirkegårdskonsulent for Viborg Stift.
Redaktør ved Haven.*

Hvorfor ikke give gravstedet en duftende lavendelbusk.

